

Vogelgriep vraagt om

Het draaiboek voor een uitbraak van vogelgriep bij rundvee ligt klaar. De mogelijkheid dat het virus ook in Europa overspringt van vogels op runderen is niet groot, maar wel reëel, stellen diergezondheidsspecialisten. Zij volgen de uitbraak in de Verenigde Staten op de voet en leren daarvan dat snel ingrijpen een grootschalige uitbraak kan voorkomen.

TEKST JAAP VAN DER KNAAP

Tijdens haar wekelijkse bedrijfsbezoek in mei vorig jaar aan melkveehouder Brent Wilson in de Amerikaanse staat Michigan wees de dierenarts op twee koeien in de separatuieruimte. 'Ik zie lusteloze koeien met koorts en hevige uierontsteking. Dat zijn symptomen van vogelgriep. Mag ik een bloedmonster van ze nemen om het te bevestigen?' Het klinkt als een plausibele vraag van de dierenarts, maar de melkveehouder vraagt bedenktijd. 'Ik wist zelf ook wel dat ze vogelgriep hadden. Maar als het officieel is, dan krijg je te maken met allerlei restricties en ik kon de financiële gevolgen daarvan niet goed inschatten', zegt Wilson (zie ook kader op pagina 9). Als op het bedrijf met ruim duizend koeien officieel vogelgriep zou worden vastgesteld, zou hij slachtvee niet meer mogen vervoeren naar zijn vaste slachterij in de naburige staat Wisconsin. En op dat moment was er nog veel onzekerheid over de gevolgen voor melklevering. 'Toch vond ik dat ik ze moest laten testen. Er was nog zo weinig bekend over de ziekte. Hoe zou de wetenschap

anders de ziekte in kaart moeten brengen? En dus heb ik de dierenarts gebeld en gezegd: ga je gang, maar dan wil ik ook alles weten. Een dag later kwam ze met een bus studenten die van alle dieren bloedmonsters namen. Uiteindelijk bleek dat 32 procent van de veestapel vogelgriep had.'

Alarmbellen gingen niet af

Al in maart 2024 ontdekten Amerikaanse wetenschappers dat het hoog-pathogene vogelgriepvirus H5N1 in Texas van vogels was overgesprongen naar runderen. Het vogelgriepvirus werd aangetoond in de melk en koeien hadden koorts, een hevige uierontsteking en de melkproductie viel ver terug. De meeste dieren herstelden na een paar weken, al stierf ook een klein percentage. Door de onbekendheid met de ziekte en daardoor het uitblijven van maatregelen kon het virus zich snel verspreiden. In de Verenigde Staten besteden grote bedrijven vaak hun jongveeopfok uit. Daardoor zijn er veel rundvee-

waakzaam oog

transporten en overbruggen drachtige vaarzen soms duizenden kilometers van de ene staat naar de andere. Het zorgde ervoor dat het virus in meer dan achttien staten op ruim duizend bedrijven is vastgesteld. 'Ik heb me er enorm over verbaasd dat de Amerikaanse overheid niet meteen ingreep', vertelt Steven Van Gucht, hoofd dienst virale ziekten bij het Belgische Sciensano. 'H5N1 staat internationaal hoog op het lijstje met virussen die het potentieel hebben om van dier op mens over te springen en een pandemie kunnen veroorzaken. Alle alarmbellen hadden moeten afgaan bij de eerste vondst. Het snel isoleren van besmette bedrijven had de verspreiding kunnen stoppen. Maar er is voor de korte termijn gekozen. Omdat koeien niet massaal dood gaan zoals bij vogels, was de hoop dat de economische schade mee zou vallen. Maar daarbij is onvoldoende rekening gehouden met de mogelijke gevolgen voor de volksgezondheid.'

Gepasteuriseerde melk is veilig

Economische schade ondervonden de getroffen bedrijven wel degelijk. De waarnemingen op het melkveebedrijf van Wilson stonden centraal in een wetenschappelijke publicatie in het Journal of Dairy Science. De besmette koeien produceerden 1014 kg minder melk en het duurde 132 dagen voordat de melkproduc-

tie van de hele veestapel weer op het oude niveau was. 'Het is voor het eerst dat een virus op grote schaal uierontsteking bij melkvee veroorzaakt', vertelt Ynte Schukken, directeur bij Royal GD. 'Behandeling met antibiotica heeft daarom geen zin. Pijnstillers toedienen en ervoor zorgen dat de koeien blijven eten is eigenlijk het enige wat je kunt doen.' Schukken was dit voorjaar in de VS, waar hij bij onder meer Wilson met eigen ogen zag wat de gevolgen van de ziekte waren. 'Het lastige bij vogelgriep is dat er niet heel specifieke symptomen zijn waaraan je de ziekte snel herkent. Koorts, uierontsteking en een lage melkgift zijn uitingen die ook door andere ziekteverwekkers kunnen worden veroorzaakt. Dat maakt vroegtijdige herkenning lastig.' Wel zagen onderzoekers dat het virus in de uier een extreme hoeveelheid virusuitscheiding gaf met forse verhoging van het celgetal tot gevolg. Het zijn dan ook vooral melkveebedrijven die grote schade ondervinden. Bij vleesveebedrijven blijven de gevolgen beperkt en onderzoekers gaan ervan uit dat het virus niet of nauwelijks wordt aangetroffen in vlees. Door pasteurisatie worden die virusdeeltjes onschadelijk gemaakt. 'Melk is na pasteurisatie veilig te consumeren. Maar met het drinken van rauwe melk, wat in de VS bij bepaalde bevolkingsgroepen populair is, moet je oppas-

Ynte Schukken, directeur GD:
**'Als we hier vogelgriep bij runderen krijgen,
kan de samenleving anders reageren dan nu in de VS'**

sen', weet Van Gucht. Ook is het virus in rauwmelkse kazen van zes weken oud nog aangetoond, vult Schukken aan. 'In de VS wordt niet veel rauwmelkse kaas gegeten, maar in Europa hebben we een andere traditie.'

Virus niet eerder in Nederland aangetroffen

Voor al het melkproces is een belangrijke schakel in het verspreiden van het virus binnen een bedrijf. Dat is niet verwonderlijk, omdat het virus zich met name in de uier manifesteert. Besmetting vindt plaats via tepelbekers of via opspattende melk. Aangeraden wordt om besmette dieren als laatste te melken om zo de overdracht te beperken.

Daarnaast zijn er ook risico's voor de mens: in de Verenigde Staten zijn officieel een kleine honderd gevallen bekend van vogelgriep bij boeren en melkers. Ontstekingen aan de slijmvliezen van de ogen (conjunctivitis) zijn het meest vastgesteld. 'Studies laten zien dat de mens de laatste is in de schakel in de ziekteketen. Het is vooralsnog niet aangetoond dat besmette mensen het virus doorgaven aan andere mensen', weet Van Gucht.

Toch baren de ontwikkelingen in de Verenigde Staten internationaal wetenschappers zorgen. 'Eigenlijk willen we weten welke eigenschappen belangrijk zijn in de transmissie van het vogelgriepvirus van vogels naar zoogdieren', legt Wim van der Poel uit. Hij is hoogleraar bedreigende virusziekten bij Wageningen UR. 'Na de vaststelling in de VS hebben we onderzocht of de vogelgriepvariant die we hier in de EU kennen bij vogels, ook runderlongweefsel kan infecteren. Dat bleek inderdaad het geval. We onderzoeken nu of dat ook geldt voor uierweefsel.'

Met andere woorden: de kans is reëel dat vogelgriep bij runderen ook in Europa kan optreden. Niet via overdracht door diertransport, of de import van melk(poeder) vanuit de VS, omdat die niet of nauwelijks plaatsvindt. Ook de overdracht via de mens, bijvoorbeeld via vieze kleding of schoeisel, lijkt onwaarschijnlijk. 'Het risico blijft klein, het vogelgriepvirus

is in Europa nu niet zo actief als een aantal jaren geleden', aldus Van Gucht. 'Maar in de VS weten we inmiddels dat het virus een tweede, wellicht al een derde keer van een vogel overgesprongen is op een rund.'

Om uit te sluiten of dat overspringen in een eerder stadium ook al plaatsvond in Nederland en wellicht niet is herkend, onderzochten Van der Poel en collega's oude melkmonsters op de aanwezigheid van het virus. 'We hebben samen met GD historische melkmonsters onderzocht die genomen werden tijdens eerdere vogelgriepuitbraken. Maar we konden het virus nergens aantonen.'

Vroegtijdig herkennen cruciaal

Ondanks dat onderzoekers in de VS de overdracht van het virus naar één rund wisten te herleiden, is niet duidelijk hoe dit dier werd besmet. Het meest waarschijnlijke scenario is dat het rund mest van een besmette vogel of zelfs een besmet kadaver heeft gegeten. Maar het blijft gissen. Daarom is volgens Schukken een goede monitoring essentieel. 'Vroegtijdige herkenning is cruciaal. Je zou bijvoorbeeld melk uit grote bulk tanks bij zuivelfabrieken regelmatig kunnen laten onderzoeken op het virus. Als je tijdig het virus vindt en het bedrijf isoleert, kun je een grote uitbraak wellicht voorkomen, maar in elk geval beperken.'

Dat de Nederlandse en Belgische melkveehouderij een andere structuur hebben dan in de VS, zorgt ervoor dat een eventuele besmetting hier minder snel verspreid wordt, verwacht Schukken. 'Ik heb lang genoeg in de VS gewerkt om te weten dat daar nagenoeg geen gesloten melkveebedrijven zijn. Hier in Europa is de bedrijfsstructuur anders en gunstiger om snel in te kunnen grijpen bij een eventuele besmetting.'

In de VS zijn initiatieven gestart om een vaccin te ontwikkelen. Inmiddels is bekend dat eenmaal besmette koeien niet nogmaals ernstig ziek worden bij een tweede besmetting. 'Koeien die het virus hebben gehad, bouwen een goede im-

Door het uitbesteden van jongveeopfok is er in de VS veel diertransport. Dat vergroot de kans op verspreiding van vogelgriep

Brent Wilson: ‘Van 6 naar 68 driespenen door vogelgriep’

Brent en Susan Wilson ervaren dat overheden niet goed samenwerken bij vogelgriepbestrijding

‘Vogelgriep heeft ons zeker 250.000 dollar gekost.’ Uitgebreid vertelt melkveehouder Brent Wilson over zijn ervaringen met vogelgriep vorig jaar. Samen met zijn vrouw Nancy en zonen Ben en Tyler melkt hij in Carson City (Michigan) ruim duizend koeien. ‘Het kalkoenenbedrijf hier 7 kilometer vandaan had het, een groot vleeskippenbedrijf in de buurt werd geruimd vanwege vogelgriep en diverse melkbedrijven hadden het ook.

Vogelgriep zat hier gewoon in de lucht.’ Wilson vermoedt dat het virus zijn bedrijf is binnengeslopen via de melkrijder of de dierenarts, maar het kan ook gebeurd zijn via de kalkoenenmest die hij in het voorjaar van 2024 over zijn maisland liet uitrijden. ‘Nu zijn we heel scherp op hygiënemaatregelen, maar dat zijn we lang niet altijd geweest.’ Het bedrijf van Wilson was het eerste melkveebedrijf in de regio waar het virus officieel

werd vastgesteld. ‘Iedereen is bang voor de gevolgen. Bovendien werken nationale en staatsoverheden niet goed samen. In de communicatie zitten continu tegenstrijdigheden’, vertelt Wilson over de in zijn ogen dubieuze rol van de overheden.

Het bedrijf van Wilson stond centraal in een zogenoemde casestudie die de financiële gevolgen inschat: gemiddeld produceerde een besmette koe 1014 kg melk minder. Tijdens de piek van de uitbraak leverde het bedrijf 22 procent minder melk aan de fabriek.

Lang niet alle besmette koeien werden ziek en bloedonderzoek onder de twaalf medewerkers toonde aan dat zij niet besmet waren. Inmiddels is het bedrijf sinds eind vorig jaar officieel weer vrij. In het tankmelkmonster worden geen virussen meer aangetoond.

‘Ook het celgetal is weer normaal. In mei vorig jaar schoten we van een celgetal van gemiddeld 60.000 naar bijna 300.000. We hadden 140 koeien met een celgetal boven de miljoen’, aldus Wilson.

Weliswaar is het bedrijf nu weer vrij, maar zichtbaar zijn de gevolgen nog steeds.

‘Normaal hebben we altijd wel vijf of zes koeien die driespeen zijn en voorzien zijn van een rood pootbandje. Nu loopt er een “rood leger” in de stal: we melken momenteel 68 driespenen.’

munitieit op’, aldus Van der Poel. ‘Maar omdat het nog een nieuwe ziekte is, weten we nog heel veel niet. Opvallend is dat bijvoorbeeld vooral jonge koeien, eerstekalfskoeien, ziek worden. Het vermoeden is dat oudere koeien toch al een bepaalde mate van immuniteit hebben opgebouwd, omdat ze in aanraking kwamen met andere virussen.’

Draaiboek ligt klaar

Europa bereidt zich voor op een eventuele uitbraak en de Nederlandse overheid heeft al een conceptdraaiboek klaarliggen. Het ruimen van dieren is niet nodig, meldt het draaiboek. Het snel vinden van de bron en mogelijk meerdere besmettingen krijgt prioriteit. Opvallend is dat het draaiboek meldt dat de melk van het besmette bedrijf vernietigd moet worden. Als de omvang van een uitbraak dezelfde proporties krijgt als in de Verenigde Staten, lijkt dat een kostbare maatregel.

‘Vanuit de ervaringen in de VS weten we dat de melk bij pasteurisatie veilig is, maar vanuit het sentiment van de samenleving begrijp ik het voorstel wel’, aldus Schukken. ‘Als we hier vogelgriep bij runderen krijgen, kan de samenleving anders reageren dan dat nu gebeurt in de VS. We hebben er alle baat bij om het besmettingsrisico klein te houden en zo snel mogelijk de ziekte in te dammen om te voorkomen dat het sentiment zich tegen de sector keert.’

Sciensano, de organisatie van Van Gucht, is gevraagd om zich voor te bereiden op het testen van melk op het virus. ‘Bij een vermoeden kunnen we meteen starten’, besluit Van Gucht. Eenzelfde verzoek heeft het Nederlandse ministerie van LNV neergelegd bij Wageningen Bioveterinary Research. Ook daar is men voorbereid. ‘Er is geen reden tot paniek’, herhaalt Van Gucht. ‘Vogelgriep bij vogels komt momenteel veel minder voor dan de afgelopen paar jaar. Maar de boodschap is wel dat we alert moeten zijn.’

Samenvatting

- De kans dat in de EU vogelgriep bij runderen opduikt is reëel.
- Bij eerdere vogelgriepuitbraken in Nederland zijn geen runderen besmet.
- Snel herkennen van vogelgriep bij runderen is cruciaal.
- Tijdig ingrijpen door besmet bedrijf te isoleren beperkt de uitbraak.
- Het Nederlandse draaiboek stelt voor om melk van besmette bedrijven te vernietigen.
- Vlees en gepasteuriseerde melk zijn veilig voor consumptie.